

Joanna BRODNIOWICZ

Poznań

„Různé zlé věci jsou stimulací pro dobré věci, pro hrdinství” – przypadek Oto Mádra (1948–1968)

Keywords: Czech culture, Oto Mádr, religion

Słowa kluczowe: kultura czeska, Oto Mádr, religia

Abstract

The article presents the profile of Oto Mádr (1917–2011) in his struggle with the Communists on the basis of memories and documents. Oto Mádra is shown against the background of the events from *vítězný únor* to *pražské jaro* (1948–1968) in Czechoslovakia. He is a Czech priest and theologian, ordained in 1942, having remarkable achievements in the fight against the communist regime and for independence. In 1952 sentenced to life imprisonment for pastoral work among students, he was released in 1966. He resumed his opposition activities, becoming one of the most important figures of twentieth-century Czech Catholic Church.

Artykuł przedstawia na tle wydarzeń od *vítězného února* do *pražského jara* (1948–1968) w Czechosłowacji sylwetkę Oto Mádra (1917–2011) w jego zmaganiach z komunistami na podstawie wspomnień i dokumentów. To czeski kapłan i teolog, wyświęcony w 1942 roku, mający niezwykle zasługi w walce z reżimem komunistycznym i dla odzyskania niepodległości. W roku 1952 skazany na dożywocie za pracę duszpasterską wśród studentów, został zwolniony w 1966 roku. Wznowił działalność opozycyjną, stając się jedną z najważniejszych postaci XX-wiecznego czeskiego Kościoła katolickiego.

W pięć lat rocznicę śmierci

Oto Mádr był świadkiem XX-wiecznej historii Kościoła katolickiego w Czechosłowacji i Republice Czeskiej. Urodził się 15 lutego 1917 roku w Pradze w Austro-Węgrzech, dorastał w Pierwszej Republice Czechosłowackiej, jako młody człowiek doświadczył niemieckiej okupacji w Protektoracie Czech i Moraw, a następnie rządów komunistów po *vítězným únoru*, doczekał się wolnej Czechosłowacji,

zmarł w Pradze, już w Republice Czeskiej, 27 lutego 2011 roku. Życie i dzieło Mádra wpłynęły na losy czeskiego Kościoła katolickiego w czasach komunizmu, był jego szarą eminencją.

Święcenia kapłańskie otrzymał w czasie II wojny światowej, 22 listopada 1942 roku¹. Pierwsze pięć miesięcy spędził w Litni u Berouna², następnie został przeniesiony do Zásnuk³ (Mádr 2007, s. 12; Vlček 2006, s. 245). Václav Vaško tak opisuje ten czas:

Zde ve františkánském klášteře zřídili Němci internační tábor pro kněze s režimem mírnějším, než poznali internovaní kněží o deset let později v osvobozeném státě. A tak zde byla možnost sprátně se s osobnostmi, jako byli mimo jiné profesor morálky Karel Kadlec a Josef Zvěřina⁴ (Janoušek⁵ 1987, s. 368)⁶.

Te znajomości okazały się znaczące w dalszym życiu młodego kapłana. Parę miesięcy później Mádr został przeniesiony do Stříbrné Skalice, w której spędził dwa lata⁷. Zajmował się tam m.in. skautin-

¹ Wyświęcił go biskup Antonín Eltschknér (Mádr 2007, s. 12; Janoušek 1987, s. 368). Z powodu słabego zdrowia i licznych chorób Mádra uroczystość odbyła się dwa lata później niż święcenia kleryków z jego roku. Eltschknér zmarł w 1961 roku, był ostatnim biskupem, któremu komuniści pozwolili wyświęcać księży.

² Vojtěch Novotný wskazuje, że przebywał tam od 1 lutego 1943 roku [„Acta Archiepiscopalis Curiae Pragensis”, č. 2, s. 22] (Novotný 2007, s. 64, p. 9).

³ Rozpoczął posługę kapłańską 1 czerwca 1943 roku [„Acta Archiepiscopalis Curiae Pragensis”, č. 6, s. 55] (Novotný 2007, s. 64, p. 10; 2013, s. 74).

⁴ O spotkaniu Mádra i Zvěřiny: Novotný 2013, s. 74.

⁵ Adam Janoušek to pseudonim Václava Vaška. To dlatego w tekście *ThDr. Oto Mádr*, na który się powołuję, i wspomnieniach Mádra (2007), które spisał Vaško, znajduje się tyle podobnych sformułowań (tekst podpisany „Janoušek” powstał pod koniec lat 80. XX wieku prawdopodobnie na podstawie tych wspomnień, w tym samym czasie przez Václava Vaška została spisana część wspomnień Mádra). Jolana Polaková potwierdza, że Mádr czytał oba teksty po ich spisaniu (korespondencja e-mailowa).

⁶ Mádr wskazuje, że większość księży była przewożona z Zásnuk do obozów koncentracyjnych (Mádr 2007, s. 12).

⁷ Mádr we wspomnieniach pisze, że był tam od sierpnia 1943 roku (Mádr 2007, s. 13), ta informacja pojawia się także u Janouška (Vaška) (1987, s. 369), natomiast

giem, w drużynie byli zarówno katolicy, chłopcy, jak i niekatolicy (Mádr 2007, s. 14; Vlček 2006, s. 245).

Doświadczenie trudów wojny spowodowało, że czeski katolicyzm dojrzał do tolerancji wobec ówczesnego społeczeństwa, był otwarty na dążenia ekumeniczne, wyprzedzał w tym innych⁸. Zwycięstwo komunistów w wyborach w 1946 roku sprawiło, że szczególnie dbano o pogłębienie duchowości i wolność wewnętrzną (Vaško 1994, s. 278). Mádr wszedł w krąg osób, które o to walczyły. Po wojnie pod pseudonimem XX⁹ publikował felietony (Janoušek 1987, s. 369) w prowadzonym przez Adolfa Kajpra tygodniku „Katolík, list pro kulturu a život z víry”¹⁰, który był „szkołą myślenia niezależnego kulturowo i politycznie” (Vaško 1994, s. 278). Pierwszy tekst ks. Oto wysłał w lutym 1946 roku, artykuł *Zlobim se na svou farnost* ukazał się 3 marca (nr 5, s. 2). Kolejne felietony były bardzo dobre, dlatego, jak pisze Vojtech Novotný:

Po několika dalších publikacích jej Kajpr, který si vytipoval nové, moderně myslící a publicisticky schopné spolupracovníky, oslovil s žádostí o trvalou spolupráci v redakční radě. „Byla to skupina lidí, kteří silně vnímali dobový pohyb v katolické církvi” (Novotný 2007, s. 65).

W „Katolíku” Mádr opublikował łącznie dziewięć tekstów, ostatni z nich ukazał się 22 lutego 1948 roku (Novotný 2007, s. 65). W tym

Novotný podaje datę 1 października 1943 roku [„Acta Archiepiscopalis Curiae Pragensis”, č. 10, s. 100] (Novotný 2007, s. 64, p. 11). Tu zakładam, że Mádr może się mylić, gdyż Novotný powołuje się na biuletyn praskiej kurii.

⁸ Według Tomasza Węclawskiego (Polaka) czeskie doświadczenia są dla Europy narzędziem diagnostycznym, gdyż wyprzedzają wydarzenia na naszym kontynencie (Węclawski, Grzegorzcyk 1999, s. 4–16).

⁹ Pierwszy felieton wydał Mádr pod nazwiskiem, opisywał spojrzenie młodego księdza na parafię. Choć tekst miał dość znaczny poziom abstrakcji, nie zostało to do końca dobrze przyjęte przez parafian, dlatego kolejne felietony podpisywał pseudonimem (Mádr 2007, s. 14–15).

¹⁰ Adolf Kajpr SJ był redaktorem naczelnym pisma. Publikowali tam również: Alexander Heidler, Růžena Vacková, Josef Zveřina, Jaroslav Škarvada, Tomáš Špidlík (Novotný 2007, s. 64–65). O Kajprze m.in.: Novotný Vojtech, 2012, *Maximální křesťanství: Adolf Kajpr SJ a list Katolík*, Praha.

samym czasie pisał także do miesięcznika „Vyšehrad: list pro křesťanskou kulturu” i do pisma „Dobry pastýř, týdeník katolického kněžstva” (Mádr 2007, s. 14; Janoušek 1987, s. 369; Novotný 2007, s. 69).

Gdy po zakończeniu wojny zaczął funkcjonować Katolicki Wydział Teologiczny Uniwersytetu Karola, Mádr postanowił kontynuować studia teologiczne. Na początku 1947 roku otrzymał w liście od Alexandra Heidlera informację, by zgłosił do prof. Karla Kadleca, specjalizującego się w teologii moralnej, który szukał asystenta (Mádr 2003, 2007, s. 15; Janoušek 1987, s. 369; Novotný 2007, s. 65; Vlček 2006, s. 246). Mádr udał się do Kadleca w związku z wyborem tematu pracy naukowej i otrzymał propozycję asystentury (Mádr 2007, s. 15–16; Janoušek 1987, s. 369; por. Vlček 2006, s. 247)¹¹. Latem 1947 roku dzięki pomocy prof. Kadleca ks. Oto został przeniesiony do Pragi (Mádr 2007, s. 16–18)¹², do parafii sv. Mikuláša na Malej Stranie, uczył religii w praskich gimnazjach. Spotkał się tam ponownie z Josefem Zveřiną. Obaj uczestniczyli w kursie prowadzenia duchowego zorganizowanym przez Jana Evangelistę Urbana OFM¹³ w ramach

¹¹ Vojtech Novotný zwraca uwagę, że w rzeczywistości Mádr pełnił funkcje asystenta, gdyż formalnie nie mógł nim być. 11 maja 1948 roku zdał ostatnie egzaminy i tego dnia obronił licencjat (rzymski system stopni naukowych). Tematem pracy licencjackiej było *Moralní studie o umelém oplodnění*. Praca ta ukazała się drukiem w „Časopisu katolického duchovenstva” w 1947 roku w numerze 112 (s. 241–261). http://www.depositum.cz/knihovny/ckd/tiskclanek.php?id=c_22328 (22.11.2015). Redaktorem pisma był wówczas prof. Kadlec.

¹² Novotný podaje datę 1 października [„Acta Archiepiscopalis Curiae Pragensis”, č. 10, s. 87] (Novotný 2007, s. 66).

¹³ Ur. 20 lutego 1901 roku, Praha, zm. 7 stycznia 1991 roku, Nespeky. Jeden z ważniejszych czeskich filozofów i teologów XX wieku. Wyświęcony w 1924 roku, trzy lata później założył Apostolat świeckich III zakonu św. Franciszka, zajmujący się pracą z laikatem i działalnością charytatywną. W 1930 roku obronił doktorat. W roku 1937 założył Studium Catholicum. Od 1938 roku do 1941 roku był prowincjałem franciszkanów. W roku 1950 został uwięziony i osądzony w procesie Machalka i spol. na czternaście lat więzienia, wypuszczony po amnestii w 1960 roku. Od 1968 roku mógł pełnić posługę kapłańską, jednak po sześciu latach zabrano mu zgodę państwową i nakazano pobyt w Nespekách koło Benešova.

przywróconego 17 września 1947 roku Studium Catholicum¹⁴. Wraz z nimi uczestniczyli w kursie m.in. Antonín Mandl, Alexander Heidler, Jiří Reinsberg, Kajetán Matoušek – młodzi księża, którzy okazali się istotni dla historii XX-wiecznego Kościoła katolickiego w Czechach¹⁵. Gdy do władzy doszli komuniści, Studium zostało ponownie zamknięte.

Po lutym 1948 roku członkowie partii komunistycznej zażądali od Kościoła, aby poparł nową władzę. Z powodu sprzeciwu biskupów zostały pozamykane katolickie wydawnictwa, czasopisma, stowarzyszenia. W ramach obietnicy, że komuniści zachowają szkoły katolickie, minister Alexiej Čepička wymusił 14 czerwca 1948 roku na arcybiskupie Josefie Beranie odśpiewanie *Te Deum* w katedrze św. Wita w dniu wyboru Klementa Gottwalda na prezydenta¹⁶. Choć po fakcie Beran protestował, propaganda uznała ten fakt za poparcie dla komunistów (Vaško 1994, s. 280).

Mádr 11 maja 1948 roku po obronie licencjatu za zgodą grona profesorskiego Katolickiego Wydziału Teologicznego i arcybiskupa Josefa Berana uzyskał pozwolenie na studia podyplomowe¹⁷. W latach 1948–1949 studiował na rzymskim Gregorianum¹⁸, na którym przygotowywał dysertację *Malitia intrinseca in synthesi suareziana*. Tak pisał:

¹⁴ Na ten temat: Vaško 1990, s. 210–212; Novotný 2013, s. 182–184, p. 260, 182. Jedne źródła podają, że Studium rozpoczęło działalność w 1936 roku, inne, że rok później.

¹⁵ Wszyscy mieli także wpływ na kształtowanie się czeskiego katolickiego laikatu.

¹⁶ Należy przypomnieć, że Klement Gottwald był ochrzczony i uznawał się za katolika, podobnie jak ok. 3/4 czeskich komunistów.

¹⁷ Mádr pisze na ten temat w swoich wspomnieniach (2007, s. 16–17).

¹⁸ Nie znamy daty wyjazdu Mádra na rzymskie studia: nie wiadomo, czy pojechał we wrześniu, czy w październiku. W wyroku Státního Soudu v Praze z 13 czerwca 1952 roku (NA, f. Generální prokuratura, nezpracováno, sp. zn. T 707/52, dok. 16; Vorel et al. 2004, s. 388) w uzasadnieniu czytamy, że Mádr wyjechał do Rzymu we wrześniu 1948 roku, ale w *Protokole o hlavním líčení* jest przytoczona wypowiedź Mádra podczas przesłuchania, który mówi, że wyjechał do Rzymu w październiku

Bádal jsem v Suarezovi, chodil po knihovnách a čím dal tím více jsem viděl, že bych tady měl být ještě rok. Na to však nebylo pomyslení, a tak jsem se snažil nasbírat co nejvíce zkušeností, vypsát, co se dalo, seznámit se s prameny, materiály a tak dále, s nadějí, že práci dokončím v Praze (Mádr 2007, s. 17).

Jak stwierdził Václav Vaško:

Nikdy se nenaucil nosit směšné římské kulaté kněžské klobouky. I ke zvучným jménům profesorských autorit si zachoval samostatný kritický postoj (Janoušek 1987, s. 369)¹⁹.

W czasie studiów Mádr współpracował także z czeską redakcją Radia Watykańskiego, w którym miał kilka audycji. Został również zaproszony do redagowania czasopisma „Nový život”, miesięcznika religijnego, teologicznego i kulturalnego²⁰. Mádr wspominał:

Situace v Československu se totiž stále zhoršovala a byly pochybnosti, zda má smysl, abych se vracel. Čeští bohoslovci poslali po novosvěcení do Prahy dotaz, zda bych neměl zůstat v exilu. Pan arcibiskup Beran souhlasil, jenomže vzkaz v Praze někdo zadržel, do plánovaného dne odjezdu nic nepřišlo, takže jsem odjel. Vnitřně jsem byl připraven vrátit se a zůstat, nechal jsem věci volný průběh (Mádr 2007, s. 18)²¹.

1948 roku (NA, f. Generální prokuratura, nezpracováno, sp. zn. T 707/52, dok. 12, 11–13 czerwca 1952 roku; Vorel et al. 2004, s. 359).

¹⁹ O studiach w Rzymie: por. Mádr 2007, s. 17.

²⁰ Z powodu wyjazdu Mádra nie zrealizowano tego pomysłu. Janoušek (Vaško) pisał: „měl redigovat právě zakládaný časopis” (1987, s. 369). Pismo założono w lipcu 1949 roku w Londynie, początkowo miało tytuł „Věstník”, od drugiego numeru: „Věstník Cyrilometodějské ligy akademické, svazu katolického studentstva a intelektuálů z ČSR v exilu”, od stycznia 1950 roku: „Nový život”. W Rzymie ukazywało się od lutego 1954 roku. Wydaje go Křesťanská akademie przeniesiona do Rzymu w 1951 roku (<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1717>, dostęp: 22.11.2015)). Więcej o miesięczniku (również numery z lat 1949–2001): <http://scriptum.cz/cs/periodika/novy-zivot>, (22.11.2015).

²¹ Por. też: Mádr 2007, s. 18; Janoušek 1987, s. 369; Vlček 2006, s. 247. Tak Mádr komentował kwestię powrotu: „Samozřejmě jsme věděli, jak se vyvíjí situace po únorovém převratu. Mohl jsem v Římě zůstat a studovat si dál, ale imponovala mi církev trpící a bojující. [...] Důležité pro mne bylo sloužit Bohu kdekoli” (Vlček 2006, s. 247).

Przed odjazdem latem 1949 roku uczestniczył w audiencji u Piusa XII, podczas której w imieniu czeskiej kolonii katolickiej dziękował za rozszerzenie relacji Radia Watykańskiego, dodał, że wraca do ojczyzny. Usłyszał od Piusa XII:

At' jsou stateční věrni, bude to krásná stránka dějin (Mádr 2007, s. 17).

Mádr wrócił do Czechosłowacji²². Zastał następującą rzeczywistość:

A všude už bylo rudo. Nenaskočil jsem už na fakultu, ale rovnou do katolického podzemí. Podzemní církev byla současně protestem proti nacismu i proti komunismu. Dvě různé barvy, obě nepřátelské a obě špatné, protože byly nepřátelské ke svobodě a duchovnímu rozvoji. Bylo krásné, kolik mladých lidí se v podzemí scházelo, aby se vzdělávali, aby se spolu modlili (Mádr, Nejezchlebová 2005).

Sytuacja Kościoła katolickiego nie była łatwa. Komuniści odizolowali go od Stolicy Apostolskiej²³, dążyli do Kościoła narodowego. Ich celem była kontrola państwa nad Kościołem (Vaško 1994, s. 281). 10 czerwca 1949 roku utworzyli także „państwową” „Katolicką akce”. Spotkało się to z natychmiastowym sprzeciwem. 15 czerwca na kon-

²² Mádr we swych wspomnieniach pisze, że granice Czechosłowacji przekroczył pod koniec września 1949 roku (2007, s. 18), tę datę mamy również, co oczywiste, w artykule Vaško (Janoušek 1987, s. 369), w rozmowie z Vojtechem Vlčkem Mádr mówi o październiku (2006, s. 247), w wyroku Státního Soudu v Praze z 13 czerwca 1952 roku (NA, f. Generální prokuratura, nezpracováno, sp. zn. T 707/52, dok. 16; Vorel et. al. 2004, s. 388) w uzasadnieniu czytamy, że Mádr przyjechał z Rzymu pod koniec sierpnia 1948 roku. Jolana Polaková zauważa: „Ohledně data Mádrova příjezdu z Říma bych věřila jemu samému – byl to jistě tak silný zážitek, že si musel pamatovat ten měsíc v roce zcela přesně. Rozhovor s Vlčkem byl pozdější než Václavem Vaškem zaznamenané Mádrovy vzpomínky, takže ta vzpomínka mohla být už trochu setřena” (korespondencja e-mailowa). Nie można sprawdzić daty wyjazdu do Rzymu i powrotu z niego np. w paszporcie, gdyż, jak pisze Polaková, w latach 70. został mu zabrany przez Státní bezpečnost. Być może znajduje się w archiwach. Na niejednoznaczność dotyczącą datowania rzymskiej podróży zwraca uwagę Vojtech Novotný (2007, s. 67).

²³ Władze żądały od Kościoła katolickiego, aby uznał lutowy reżim za legalny. Konferencja Episkopatu Czechosłowacji odrzuciła to żądanie w liście pasterskim z 4 marca 1948 roku. W listopadzie 1948 roku bp Štěpán Trochta, będąc w Rzymie z wizytą ad limina, otrzymał pełnomocnictwa do tajnego wyświęcania księży.

ferencji biskupiej w Pradze powstał list pasterski *Hlas československých biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*, który był reakcją na poczynania komunistów i powstanie państwowej „Katolickiej akcji”. Biskupi wskazywali na prawa wierzących. List miał być przeczytany w Boże Ciało 19 czerwca, komuniści mieli zamiar temu zapobiec. Arcybiskup Beran, gdy chciał przeczytać list, był zagłuszany, po przybyciu do domu czekała już na niego Státní bezpečnost (StB). Osadzono go w areszcie domowym, a jego współpracownicy zostali aresztowani. Najpierw uwięziono biskupów na Słowacji, następnie ten sam los spotkał czeskich²⁴. Miał to być sposób na zamknięcie ust czechosłowackiemu Kościołowi. Diecezje pozostały bez pasterzy. Ustanowiono cenzurę na listy pasterskie. Zakazano księżom zgromadzeń. Władze realizowały cele sformułowane w Návrhu církevního oddělení Ústředního akčního výboru Národní fronty z 30 sierpnia 1948 roku, dążąc do zlikwidowania Kościoła. W październiku ustanowiono państwowy dozór nad Kościołami, księża mogli wykonywać posługę kapłańską tylko za zgodą urzędników, mieli otrzymywać wynagrodzenie, podejmowanie wszelkich działań związanych z religią również musiało odbywać się za aprobatą państwa, w innym przypadku było uznane na czyn karalny, wręcz za zdradę – dotyczyło to nawet wspólnego czytania Pisma Świętego (Vaško 1994, s. 281–282; Grajewski 1999, s. 25–29; Balík, Hanuš 2007, s. 76–82).

Mádr po odbyciu stypendium powrócił do parafii sv. Mikulaša na Malej Stranie i do swoich wcześniejszych zajęć. Rada Wydziału Teologicznego wystąpiła 7 grudnia 1949 roku do Ministerstwa Szkolnictwa z wnioskiem o mianowanie Mádra od 1 stycznia 1950 roku na stanowisko asystenta, ale propozycji tej nie zrealizowano (NA, f. Generální prokuratura, nezpracováno, sp. zn. T 707/52, 23²⁵, Vorel et al.

²⁴ Do protestu dołączyła Stolica Apostolska, która 20 czerwca ekskomunikowała tych, którzy by wstąpili do „KA” lub ją wspierali, a także wszystkich komunistów (ekskomunika obowiązywała w całym Kościele). W marcu 1950 roku komuniści zerwali stosunki dyplomatyczne z Watykanem.

²⁵ Dokument č. 23. Sdělení O. Mádra Ústavněprávnímu výboru Národního shromáždění (14. července 1964).

2004, s. 404; Novotný 2007, s. 67). Kończył także pisać pracę doktorską (Mádr 2007, s. 18; Janoušek 1987, s. 369). Mieszkał w tym czasie na Jungmannově náměstí, we franciszkańskim klasztorze Pan-ny Marie Sněžné, w centrum Pragi. W nocy z 13 na 14 kwietnia 1950 roku²⁶ był świadkiem akcji StB:

Tam jsme viděli, jak vyháněli františkány z cel. Mohli si sbalit jen pár drobností a nahnali je do nákladních aut. [...] Tato první vlna zlikvidovala polovinu mužských klášterů, zbytek následoval za dva týdny (Vlček 2006, s. 249).

Tej nocy akcja ta dotknęła większość męskich klasztorów na terenie Czechosłowacji. Około północy StB zajęła budynki klasztorne. Zakonnicy zostali wywiezieni do obozów internowania, a klasztory i majątek zostały zabrane przez państwo. Wydarzenie to zostało nazwane *Bartolomějská noc českých klášterů*, a także *barbarská noc* (Vaško 1994, s. 283; Balík, Hanuš 2007, s. 158–161; Grajewski 1999, s. 28²⁷).

Mádr spędził we franciszkańskim klasztorze jeszcze dwa tygodnie, a następnie przeprowadził się do Václava Soukupa na Bílou Horu, jak się okazało nie na długo:

Brzy po mém přestěhování přišel za Soukupem a za mnou církevní tajemník s žádostí, abychom převzali duchovní správu v kapucínském kostele na Hradčanech, opuštěném po nedávném policejním zásahu. Zdráhal jsem se a řekl jsem, že jenom když nás tam pošle pan kapitulní vikář. Tajemník poznamenal významně: „Tak to si zapíšu: Jen se souhlasem pana kapitulního“. Přibyla černá čárka v mém kádrovém listu (Mádr 2007, s. 19).

Na początku lata 1950 roku Mádr zakończył pisanie doktoratu. Recenzentami byli prof. Karel Kadlec i prof. Felix Mikula. 23 czerwca Mádr zdał rigorosum i otrzymał stopień doktora teologii (Novotný 2007, s. 67). Odbyło się to już po zamknięciu Wydziału przez komunistów. Jak zauważa Novotný:

²⁶ Pierwszy etap „Akcji K” (*kláštery*) mającej na celu likwidację zakonów w Czechosłowacji. Później podobna akcja objęła siostry zakonne.

²⁷ U Grajewskiego błędnie podana data: 14 na 15 kwietnia 1950 roku.

[Mádr] Je asi jediným doktorem bezdomé teologické fakulty, což se ze zpětného pohledu jeví jako symbolické předznamenání jeho dalšího působení (2007, s. 68).

3 czerwca 1950 roku w życie weszła uchwalona 18 maja ustawa č. 58/150 Sb.²⁸ Národního shromáždění o vysokých školách (Dziennik Ustaw Zgromadzenia Narodowego, ustawa o szkołach wyższych). Paragrafy 33 i 34²⁹ dotyczyły wydziałów teologicznych, które zostały wyłączone z uniwersytetów. Na ich miejsce powołano niezaakceptowaną przez Kościół Rzymskokatolicką Cyrilometodějską bohoslovecką fakultę (Rzymskokatolicki Cyrylometodejski Wydział Teologiczny) w Pradze³⁰ – jedyny wydział teologiczny w Czechosłowacji, kontrolowany przez reżim (Vaško 1994, s. 283; Václavík 2009, s. 103; Novotný 2013, s. 72–73). Mádr tak wspominał:

²⁸ Sbírka zákonů (Dziennik Ustaw).

²⁹ „Schváleno (Vydáno): 18.05.1950

Účinnost od: 03.06.1950

Zrušeno: 10.05.1990

Uveřejněno v č. 27/1950 Sbírky zákonů na straně 114

Zrušen předpisem: 163/1990 Sb.

stav textu k: 5.10.1956 (do novely č. 46/1956 Sb.)

§ 33

(1) Bohoslovecká fakulta Karlovy univerzity v Praze se vyjímá ze svazku této univerzity.

(2) Cyrilo–Methodějská bohoslovecká fakulta Palackého univerzity v Olomouci se vyjímá ze svazku této univerzity.

§ 34

(1) Vrchní správu a dozor nad bohosloveckými fakultami uvedenými v § 33, jakož i nad Husovou čs. evangelickou fakultou bohosloveckou v Praze, nad Katolickou bohosloveckou fakultou v Bratislavě a nad Slovenskou evangelickou bohosloveckou fakultou v Bratislavě, vykonává ministr pověřený řízením Státního úřadu pro věci církevní.

(2) Organizaci fakult uvedených v odstavci 1 a v § 33, jejich zřizování, rušení, slučování a dělení, určování nebo změnu jejich sídel a názvů provádí vláda nařízením.

(3) Studijní a zkušební předpisy pro tyto fakulty vydává Státní úřad pro věci církevní v dohodě s ministerstvem školství, věd a umění.

(4) V ostatním se tento zákon na bohoslovecké fakulty nevztahuje”.

³⁰ W 1953 roku Wydział został przeniesiony do Litoměřic.

Zřídili novou fakultu, státní, a také nás na ni zvali: Zvěřinu, mě a další, někteří kývli a šli tam, ale já se Zvěřinou jsme řekli ne. Zvěřina již v té době pracoval v podzemních kroužcích, ty tady zavedl Kolakovič (Mádr 2003; por. 2007, s. 19)³¹.

Duszpasterz studentův Alexander Heidler našel se na emigraci³², Josef Zvěřina zůstal přivázaný do šeregův PTP (Pomocné technické prapory)³³, Antonín Mandl i František Mikulášek uvězněni, dletoho na prosbu studentů³⁴ Mádr rychle přivázal se v duszpasterstvo akademické i v práci kola Akce Katolické „Rodina“³⁵. Po lutym 1948 roku činnost Akce byla již ovšem zakázána. Na počátku roku akademického 1950–1951 zůstal duszpasterem mládeže v kostele akademickém Nejsvětějšího Salvátora v Klementinu v Praze (Mádr 2003, 2007, s. 20–25; Janoušek 1987, s. 369). Mádr vzpomíná:

V té době boj planul na všech stranách a bylo jasné, že musím odložit odbornou literaturu a plně se angažovat (Mádr 2007, s. 20)

Odpravil msze, spovídal („před jeho zpovědní u kapucínů stály fronty“, Janoušek 1987, s. 369), opíral se „Rodinu“, v kterých „se četlo Písmo, besedovalo se o aktualitách, otázkách týkajících se studií, povolání, různých etických problémů, kulturního dění“ (Mádr 2007, s. 21)³⁶. Připravoval pro ně materiály do studování.

³¹ Profesor Jan Meller zůstal povinný do připravení programu studií i povolání grona učitelství (Mádr 2007, s. 19).

³² Jesením 1949 roku StB chtěla ho uvěznit jako jednoho z hlavních aktův monstrprocesu Akce Katolické, udalo mu se 22. listopadu předat do Bawarii.

³³ Funkcionovaly v rámci Československé lidové armády v letech 1950–1954 i byly určeny pro vězňův politických v celu jejich internování i využití jako taně síly roboczej.

³⁴ Polecil go Josef Zvěřina (Novotný 2013, s. 196).

³⁵ Na temat Akce Katolické v Československu v časech komunismu m.in.: Vaško 2002, s. 39–70, 2006, s. 93–119, 2007, 2008, s. 72–152; Mádr 2003, 2007, s. 20–24; Havlíčková 2002, s. 107–112.

³⁶ Svědectva bývalých studentů: Zora Turková–Piatkevičová, Marie Krechlrová, Dagmar Marešová, Elena Ondrášová („Teologické texty“ 2012, č. 1 [Dokumen-

Ruch studenckí rozprášen se po celé Československu: obejmoval Prahu, Brno, Bratislavu, Ostravu, Koszycy (Mádr 2007, s. 21). Dost rychle začala se Mádr a mládeží zajímat StB:

[...] měla v rukou strojopisy různých rozprávaných textů, náboženských studií a pracovních programů pro vedoucí kroužků, např. Mádr vypracovaný kurs morálky, též Přehled svátostí (o výjimečných možnostech pastorační v tísnivé situaci) (Janoušek 1987, s. 369).

Od 1. ledna 1951 roku StB sledovala činnost skupin, založila speciální *skupinový operativní svazek*³⁷ špirovala je od uvnitř, podbívala osoby, které vcházely do skupiny, získávaly její důvěru, následně získané informace předávaly bezpečí. V ten způsob sešlo dane nejen otce Oto, ale i jeho přátel a spolupracovníků (Vorel et al. 2004, s. 323). Mádr zdával sobě práci z situace, opatrval též mládež na jednom z posledních obecných setkání v Olomouci:

Máme znamení v Praze i jinde, že po nás jde policie, takže s tím počítejte, nemusíme kvůli tomu končit, ale musíme být připraveni na všechno, tak řekněte ve svých skupinách, že situace je vážná až nebezpečná. Máme zprávy, že se při výsleších na policii mučí. A kdo se necítí, nebo má závazky např. k rodičům, ať raději odejde (Mádr 2003).

V dráze návratu ze setkání vzniklo *Slovo o této době*³⁸ – jeden z nejvýznamnějších textů otce Oto.

ty]], Dagmar Marešová, Mladší bratr v Kristu („Teologické texty“ 2012, č. 2 [Dokumenty]) i („Teologické texty“ 2012, č. 3 [Dokumenty]), Pavel Baldínský, Marie Muchová („Teologické texty“ 2012, č. 4 [Dokumenty]).

³⁷ „Skupinový operativní svazek, určený k rozpracování skupiny osob «podezřelých z provádění společné protistátní činnosti», se zaváděl na základě «ověřených poznatků» po schválení náčelníkem součásti MV“ (Žáček 2011, s. 217, por. Gula, Vališ 1995, s. 119).

³⁸ Mádr vzpomíná, že bylo to okolo měsíce před uvězněním. Vznikl text pro něho „apél na věřící, povzbuzení bojovat – beze zbraní a bez nenávisti. Bojovat pravdou a věrností“ (Mádr 2007, s. 22). Dokončil go u sester boromejek, a následně předal přeorys s. Žofii Bohumile Langrovoj, která postarala se o jeho povle-

[Mádrovi] přišla myšlenka, že se už blíží doba podzemí, zápasu a výzev k hrdinství. A tak jsem začal psát dopis na rozloučenou: hlavu vzhůru, bratři a sestry, přichází těžká doba, hrdinská doba, ale nebojme se, je to doba, kdy je nám Pan Bůh blíž. To ze mě vytrysklo tak trochu emfaticky. Nechal jsem to matce představené. Když mě pak už odváželi do normálního kriminálu, sešli jsme se na jednom místě s jedním přítelem jezuitou³⁹, a ten říkal: „Člověče, biskupové napsali takový text, ten se rozšíří a čte se“, a když jsem se ptal jaký text, řekl: „něco jako «Hlavu vzhůru...»“. Člověk je jenom nástrojem Božím (Mádr 2003).

Wiosną 1951 roku Václav Soukup wyemigrował, StB nie przesłuchiwała w tej sprawie Mádra, ale wzmogła działania śledcze. Mádr zaczął myśleć o emigracji, poprosił przeoryszkę boromejek Žofii Bohumilę Langrovą, by mógł się schronić w klasztorze na Malej Stranie pod Petřínem do czasu pojawienia się możliwości wyjazdu. Po kilku tygodniach przyjechał po niego jego bliski współpracownik Miroslav Tomek⁴⁰. Mieli przeprowadzić się łodzią z Mělníka, jednak osoba, która miała im pomóc w przeprowie, odmówiła. Gdy wracali, na przedmieściach Prahy w Kobylisích, nocą z 31 maja na 1 czerwca 1951 roku⁴¹ zostali zatrzymani przez Sbor národní bezpečnosti (SNB – organ bez-

lenie, rozszerzenie i przekazanie dalej (Mádr 2007, s. 22, Vlček 2006, s. 249). Tekst artykułu: Mádr 1992, s. 209–211, Vaško 2008, s. 302–304.

³⁹ Mádr spotkał się w więzieniu na Pankráci z o. Josefem Cukrem, autorstwo listu przypisywano bp. Hlouchovi (Mádr 2007, s. 22). Janoušek pisze, że StB dość szybko doszła do tego, kto był rzeczywistym autorem tekstu. Wskazuje, że apel „se rozšířil po celé zemi” (Janoušek 1987, s. 369). O teksie również: Vaško 2001, s. 148, 149, 2008, s. 75.

⁴⁰ W *Protokole o výpovědi Miroslava Tomka* z dnia 13 czerwca 1951 roku (ABS, č. V–9164, r. č. 1419, k. 80, Vorel et al. 2004, s. 337–338) Tomek opowiada, że spotkał w kawiarni Flora podpitégo mężczyznę, który się do niego dosiadł, opowiadając, że jest ratownikiem na łodzi i może kogoś przewieźć za granicę. Tomek nie wyraził zainteresowania propozycją. Po jakimś czasie spotkali się znów. Tomek zapytał, w jaki sposób odbywa się przewóz, ratownik mu odpowiedział, że właśnie przyjmuje chętnych i wypływa 31 maja 1951 roku w Pšovce koło Mělníka. Po paru dniach Tomek spotkał Mádra, który zwierzył mu się z chęci opuszczenia kraju. Umówili się, że pożyczą auto od Mily Krutskýho i skorzystają z propozycji ratownika.

⁴¹ W wyroku jest napisane, że Mádra aresztowano 7 czerwca o godz. 16.00, por. NA, f. Státní soud Praha 6TSI 41/52, k. 20, Vorel et al. 2004, s. 324.

pieczeństwa). Jak się okazało, akcja od początku była ukartowana (Mádr 2007, s. 24–25; Mádr 2003; Vlček 2006, s. 250; Vorel et al. 2004, s. 324, 337–338; ABS, f. Vyšetřovací spisy, vyšetřovací spis arch. č. V–9164, registrační číslo 1419, k. 80–82). Na najbliższym posterunku policji dowiedzieli się, że są oskarżeni o zabicie dziecka na drodze. Zawieziono ich do siedziby StB na Bartolomějské ulici, następnie Mádra przewieziono na kilka dni do Valdic u Jičína i z powrotem na Bartolomějskou. Więzienie zajmowało budynki klasztorne sióstr franciszek⁴²:

Když jsem se tam otočil, vonělo to novotou, teprve par týdnů předtím byla budova předána k novému účelu. Cely byly čisté, ale téměř bez zařízení. Spali jsme na podlaže na slamnicích. Na cele nás bylo střídavě dva až sedm. V noci se svítilo, ale mohli jsme se zabalit do přikrývek. Režim nebyl, až na hlad, zvlášť krutý. Kdo měl peníze, mohl si přikoupit chléb a drobnosti. Já na to neměl, až po čase mi povolili psát domů a vyžádat si peníze z domova (Mádr 2007, s. 25–26; por. Vlček 2006, s. 250–251).

Rozpoczęło się dochodzenie i przesłuchania. Mádr spędził na Bartolomějskiej lato.

Zásadně jsem ve výpovědích potvrzoval jenom to, o čem mě bezpečně přesvědčili, že už vědím. Před soudem řekl prokurátor: „Mádr nepřiznal nic než to, co se už vědělo”. Tím nechci tvrdit, že je to jediný správný způsob boje, ale mně se osvědčil. Kněžský svobodný stav byl výhodou. Přitom bylo ještě cennějším svědectvím statečné chování ženatých (Mádr 2007, s. 26; por. Vlček 2006, s. 251).

Kolejnym miejscem uwięzienia była Ruzyně, tam ojciec Oto spędził trzynaście miesięcy, siedem przed rozprawą sądową i następnie pół roku po niej (Mádr 2007, s. 27; Vlček 2006, s. 252). Jego sprawę prowadził prokurator Karel Richard Čížek. Mádr opisał we wspomnieniach, w jaki sposób wyglądało życie aresztowanego w komunistycznym więzieniu, wskazał na metody łamania przesłuchiwanym, na różne formy presji, nacisku, przemocy:

Ustlal jsem si, jak jsem byl zvyklý v Bartolomějské. Bouchání: „Kabát složit! Položit vedle kavalce!”. Začal jsem usínat, přestože mi prudké světlo svítilo do očí. Bouchání. „Ruce na deku!” – trval na svém. Znovu jsem začal dřímat. Bouchání. „Jak

⁴² Wygnane z klasztoru podczas „Akcji Ř” (przeciw zakonom żeńskim).

to ležíte? Rovně ležet!“. Tak šlo celou noc. [...] Také jsem někdy musel odložit deky a ležet na prádle. Když jsem to nevydržel, za trest jsem chodil a chodil, než dozorce řekl: „Můžete si lehnout a přikrýt se“. Jiní to měli ještě horší, museli třeba svléknout všechno. Všelijakých možností, jak lámat vyšetřovance, bylo mnoho. [...] Byl jsem v temnici, listopadová noc, tam se netopilo, a já věčně nachlazený. Ráno takzvaná káva s kouskem chleba. Celý den jsem musel chodit, večer jsem si mohl lehnout, ale na ledový beton, takže jsem prochodil i noc. Po druhém poslání do temnice jsem řekl referentovi, který se zajímal o můj dojem z takového zacházení: „V temnici někdo změkne, a někdo ztvdne“. Měsíce plynuly, hladu přibývalo a kilogramů ubývalo. Vážili nás každý měsíc, zhubl jsem velice, jiní však na tom byli ještě hůř. Balíky nebyly. Bryle jsem neměl celou dobu před soudem, a ještě pár týdnů. Samozřejmě žádné čtení, žádný papír ani tužka, nic. Většinou jsem byl v cele sám (Mádr 2007, s. 27).

21. mája 1952 roku Prokuratura Państwowa w Pradze wniosła akt oskarżenia podpisany przez prokuratora Bohumila Zieglera (NA, f. Státní soud, sp. zn. 6 Ts I 41/52; Vorel et al. 2004, s. 346–352). Akt został aresztowanym jedynie przeczytany. Mádra oskarżono o zdradę, nielegalną działalność religijną i szpiegostwo na rzecz Watykanu. Proces był przygotowywany według scenariusza z dnia 2 czerwca 1952 roku (NA, f. Státní prokuratura, nezpracováno sp. zn. 4 SPt I 68/52), próba generalna odbyła się 10 czerwca. Wcześniej aresztowani musieli uczyć się na pamięć odpowiedzi.

Monstrproces⁴³ Mádra a spol. odbył się 11–13 czerwca 1952 roku na brneńskim stadionie Sokoła⁴⁴. Mádr wspominał:

Můj proces byla komedie, která měla 1500 diváků. Bylo jasné, že nejde o to, zachránit si krk před oprátkou, ale nedat se jim do služby. Šel jsem tam s vědomím, že mohu být odsouzen k smrti. Byl jsem připravený (Mádr, Nejezchlebová 2005).

Pierwszego dnia odbywały się przesłuchania oskarżonych, drugiego dnia przesłuchania świadków i wyjaśnienia oskarżonych, trzeci

⁴³ Marionetkowy, spreparowany, szeroko nagłośniony proces karny naruszający zasady sprawiedliwego sądu, zwykle z dużą liczbą osób oskarżonych (por. Miříčka 1934, s. 289).

⁴⁴ O procesie: NA, f. Generální prokuratura, nezpracováno, sp. zn. T 707/52, NA, f. Státní soud, sp. zn. 6 Ts I 41/52, NA, f. Státní prokuratura, nezpracováno, sp. zn. 4 SPt I 68/52, Rázek 2002, s. 96–101, Vorel et al. 2004, s. 323–452, Vlček 2006, s. 251–252, Mádr 2007, s. 30–37, Balík, Hanuš 2007, s. 200–203, Vaško 2008, s. 72–76, 84–96.

dzień był przeznaczony na mowę końcową prokuratora, przemówienia adwokatów i oskarżonych. Mádr tak podsumował te wydarzenia:

V poslední přestávce před vynesením rozsudku jsem se dostal do kóje vedle Jukla. Povíдали jsme si tiše skrz tenkou stěnu, vykonal si zpověď. To byla naše odpověď na pokus zlomit životní nerv církve. Tak začala má vězeňská pastorace (Mádr 2007, s. 37).

13 czerwca ogłoszono wyrok (NA, f. Generální prokuratura, nezpracováno, sp. zn. T 707/52). Mádra skazano na dożywocie⁴⁵, Vladimír Jukl dostał wyrok 25 lat pozbawienia wolności, przeorysza Žofie Langrová 20 lat, prof. Růžena Vacková 22 lata, Václav Razík 18 lat, Marie Vintrová 17 lat, Zdeněk Čačka 15 lat, Stanislav Ledabył 14 lat, Vlastimil Železný i Alois Pokorný otrzymali karę śmierci. Ponadto

⁴⁵ Mádra nie objęła amnestia z 1953 roku, w roku 1955 dożywocie zmieniono mu na karę 25 lat pozbawienia wolności (prezydent Zápotocký). Nie dotyczyły go także amnestie z lat 1957, 1960 i 1962 (prezydent Novotný). 29. maja 1962 roku Mádr napisał zażalenie, które zostało odrzucone przez Sąd Najwyższy w Pradze 23 października (NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, nezpracováno, osobní spis Oto Mádra, NA, f. Nejvyšší soud I To 0126/62). 14. lipca 1964 roku wystosował powiadomienie do prezesa Ústavněprávního výboru Národního shromáždění (NA, f. Generální prokuratura, nezpracováno, sp. zn. T 707/52). 24. lipca 1966 roku Mádr został warunkowo zwolniony (NA, f. Krajský soud, nezpracováno, sp. zn. 15 Tr 71/69). 4. października 1968 roku Mádr napisał pismo do Městského soudu w Pradze o nowe postępowanie sądowe, unieważnienie wyroku i rehabilitację (NA, f. Krajský soud, nezpracováno, sp. zn. 15 Tr 71/69), 24. kwietnia 1969 roku Krajský soud skasował wyrok i zrehabilitował wszystkich osądzonych (NA, f. Generální prokuratura, vyšetřovací spis Oto Mádr a spol., 1/Kr 0122/69). 29. kwietnia 1971 roku Nejvyšší soud v Pradze anulował wyrok z 24. kwietnia 1969 roku (NA, f. Krajský soud, nezpracováno, sp. zn. 15 Tr 71/69, Tzr 24/71). Mádra obwiniono za szpiegostwo i działalność wywrotową, został skazany na 12 lat (podobnie inni oskarżeni), Sąd zaznaczył, że wyrok jest formalny, gdyż osądzeni odbyli już karę (NA, f. Generální prokuratura, vyšetřovací spis Oto Mádr a spol., 1/Kr 0122/69). 17. stycznia 1991 roku Sąd Okręgowy w Pradze odwołał wyrok z 1971 roku, jednak za działalność wywrotową skazał Mádra na 4 lata pozbawienia wolności (NA, f. Krajský soud, Rt 18/91–6). Po odwołaniu 22. grudnia 1992 roku Sąd wyrok odwołał (Krajský soud, Rt 18/91). Por. Vorel et al. 2004, s. 323–452; Mádr 2007, s. 46–48; Rázek 2002, s. 103–105.

wszyscy zostali pozbawieni praw obywatelskich i skonfiskowano im majątki.

Po procesie Mádr wrócił na Ruzyně. Za zachowanie przed sądem dostał małą, zimną celę w nowym budynku więzienia. Ponownie był przesłuchiwany. Jak się okazało, miał być świadkiem w kolejnym monstrprocesie Akcji Katolickiej: Bárta a spol. Jak pisał, po 18 miesiącach i 18 dniach pobytu w izolatce był bardzo wyczerpany. Otrzymał pozwolenie na otrzymanie paczki z jedzeniem, dostał też książki, okulary do czytania, a także brewiarz. Tak wspominał:

Když jsem pak mohl napsat domů o balík, výslovně jsem prosil o sušené ovoce. Pochopili a dostal jsem půl kila rozinek. Zaradoval jsem se. Konečně budu moci po půldruhému roce celebrvat. Už předem jsem měl promyšleno, jak to udělat. Na cele jsem měl kromě pokrývky a minikapesníčku jen tři kousky toaletního papírku. Výhodou staré budovy Ruzyně bylo, že na rohu cely, kam nebylo špehýrkou vidět, bylo malé umyvadlo a kohoutek s vodou. Na noc jsem si vždy vyžádal od dozorce balíček, který jinak zůstával přede dveřmi, vybral jsem z něho asi tři rozinky, namočil je a položil na papír. Z chleba jsem si uhnětl mističku, která potřebnou chvíli udržela víno, to jest šťávu, kterou jsem ráno vymáčkal z nabobtnaných rozinek. Podle takzvaných mexických fakult to bylo v extrémních případech povoleno. Hostii zastoupila houska, kterou jsem si mohl koupit, protože malý nákup jsem už měl povolen. Zpoměti jsem znal základní texty mše. Pak už bylo třeba jen dát pozor, aby mě nikdo nepřistihl (Mádr 2007, s. 38).

Przed Bożym Narodzeniem 1952 roku Mádr został przeniesiony do więzienia na Pankrác. Następnie po półtora miesiąca przewieziono go do Mírova – jednego z najcięższych więzień dla więźniów politycznych – i tam przydzielono do oddziału dla księży. Spotkał tam m.in. Františka Valenę, Felixa Davídka, Václava Razika, swojego współpracownika Miroslava Tomka i Jakuba Zemka. Mádr najpierw ze starzych sznurów do słomy robił nowe, później pracował w tzw. *vatárne* – szył podszewki i wypełnienia do marynarek. Wiosną 1955 roku księży zostali odizolowani od reszty więźniów⁴⁶. Stan zdrowia Mádra nie był dobry, dzięki trosce współwięźniów dostał się do więziennego szpita-

⁴⁶ Mádr pisze, że na Mírovie było 240 księży (Mádr 2007, s. 39), Josef Ondok wskazuje liczbę ok. 200, podobnie Jakub Zemek (Ondok 2007, s. 19). Por. Synek 2013, s. 86–87.

la, *tuberárny*, w którym spędził parę miesięcy. Tam spotkał się z Iva-nem Mastiliakem, grekokatolikiem, z dr. Nevšimalem, szczególnie zaprzyjaźnił się w tym czasie z ojcem Janem Evangelistą Urbanem. Daje o nim następujące świadectwo:

Byl to výrazně otcovský typ. Za prvních deset let vězení připravil ke křtu a pokřtil kolem pětadvaceti konvertitů. Jednou mi řekl, že díky mimořádným zmocněním udělil ve vězení všechny svátosti, až na kněžské svěcení (Mádr 2007, s. 40).

Po opuszczeniu szpitala Mádr wrócił do ośmiogodzinnej pracy: sklejał torebki, robił *návlečky*, metalowe metki w kształcie rybki (por. Vaško 2008, s. 220), sortował owoce i cebulę („což pokaždé znamenalo vitaminovou kúru”, Mádr 2007, s. 40). Przez ostatnie dwa lata opilał metalowe części do aparatów dla fabryki Meopta w Přerově⁴⁷. Więźniowie starali się jak najszybciej wykonać nakazaną normę, by zająć się innymi pracami. Przytoczony fragment wspomnień ilustruje pracę intelektualną i duchową więźniów. Ukazuje, jak w trudnej dla nich sytuacji potrafili się oderwać od więziennej rzeczywistości i rozwijali swą osobowość i zdolności:

Dlouho nám tak vydržel „studijní stůl“, ke kterému patřili Felix Davídek, Jindřich Jenáček, františkáni Josef Bárta a Stanislav Juřík, jezuita Rudolf Vašíček, laik z pražského kroužku Katolické akce Václav Vaško a další. Po ranní modlitbě jsme mívali při mechanické práci seminář s přednáškami, diskusemi a plány do budoucnosti. Vzniklo tam i mnoho psaných textů. Davídek napsal stručné dějiny filosofie a solidní studii o existencialismu, královéhradecký profesor diecézního semináře Josef Hájek obecné církevní dějiny, jezuita Vašíček tomistické pojetí logiky, ontologie, etiky a kosmologie, dominikán Reginald Dacík kapitoly z dogmatiky a asketiky, slovenský jezuita Vilerián Zavorský, který studoval malířství v Paříži, poskytl přehled dějin umění, Bárta napsal pro laiky z jiných oddělení populární úvod do křesťanské filosofie a pak i do teologie. Já jsem napsal metodiku vědecké práce, mnohé se mi při tom rozvítilo natrvalo, a fundamentální teologii pro laická oddělení. Katoličtí laici na oplátku přispěli k našim literárním hodům. Bývalý sekretář prezidenta Beneše a československý zástupce v UNESCO v Paříži, JUDr. Mojmír Vaněk, poslal na kněžské oddělení vynikající studii o dějinách moderní evropské hudby. Václav Vaško⁴⁸, který

⁴⁷ O zajęciach więźniów por. Vaško 1994, s. 284.

⁴⁸ Wspomnienia Václava Vaško o więzieniu na Mírovo: 2001, s. 241–255, 2008, s. 218–220, O Mádrze: 2001, s. 248, 250–252, 254, 2008, s. 218–220.

mezi námi absolvoval čtyři roky, téměř by se dalo říci bohosloveckého semináře i se zkouškami z některých disciplín, napsal pro laiky z jiných oddělení zajímavé pojednání o křesťanském manželství.

I když naše intelektuální činnost nikdy neochabovala, literárně se ve větší míře mohla projevovat až v druhé polovině padesátých let, kdy vězeňský režim zmínil svou tvrdost. Zejména po 20. sjezdu sovětských komunistů, silně ovlivněném Nikitou Chruščovem, to bylo znát. Nemívali jsme už hlad, méně často docházelo k tvrdému zacházení, dokonce jsme si mohli objednávat noviny a časopisy. [...] Dělali jsme si výstřižky, vypisovali důležité věci. Tak vznikla naše příruční miniknihovna. [...] Největší význam měl však náboženský týdeník bez názvu, který vydávalo kněžské oddělení pro jiná oddělení v letech 1956 až 1960. (Po velké amnestii v květnu 1960 se totiž naše oddělení rozpadlo a nás čtrnáct zbylých kněží převezli do Valdic.) Iniciativa k vydávání týdeníku vyšla od laiků. [...] opsal jsem evangelium z příští neděle, přidal stručnou homilii. Vše se vešlo na malý dvojlístek, který se dal složit do dlaně a v případě nebezpečí vložit do úst a spolknout. [...] Obsah našeho nedělního čtení se mezitím rozrostl. Byly v něm i stručné zprávy z katolického světa, pokud se k nám nějak donesly, reakce na protináboženské výpady v tisku, ukázky z Renčovy, Zahradničkovy i Jenáčkovy tvorby za mřížemi.

Jako ve středověkých kláštorech zřídila se zásluhou královéhradeckého kněze Josefa Blahníka na jedné cele písařská dílna, ve které se náš týdeník rozepisoval až devětkrát, jeden exemplář pro každé oddělení s našimi lidmi. [...] Odhadovali jsme, že se stával do rukou nejméně dvěma až třem stovkám vězňů, téměř vesměs politických (Mádr 2007, s. 40–43; por. Vlček 2006, s. 254).

Kolejnou akcí samokształceníovou bylo nauczanie języków obcych. Więźniowie uczyli się angielskiego, niemieckiego, francuskiego, rosyjskiego i polskiego. Nie zaniedbywano także spraw duchowych. W większości księży spowiadali – w kolejce do lekarza, w czasie spaceru, prowadzili duchowe rozmowy, odprowadzali msze święte – hostie zastępowały bułki, wino wyrabiane było z rodzynek, więźniowie mogli prawie w każdą niedzielę przystępować do komunii świętej. Zarówno Mádr, jak i inni więźniowie wskazują, że w więzieniu nawiązywali bliskie relacje z osobami z innych wyznań:

[...] s členy ostatních křesťanských církví jsme drželi pohromadě a byli si bratry – tady se už tehdy formovala ekumena. [...] Nádherný byl ve věznicích tehdy ještě neobvyklý ekumenismus (Vlček 2006, s. 255, 257).

Wszystko działo się potajemnie. Starano się elastycznie dostosować do panującego w więzieniu porządku i tam, gdzie tylko było to

możliwe, wykorzystywać luki. W razie nakrycia więźniów przez dozorców groziły im ciężkie kary⁴⁹. Kapłani byli odizolowani od reszty uwięzionych, gdyż režim bał się, że księża będą przekazywać wartości, które komuniści chcieli zwalczyć. Jak zauważył Mádr:

I v kriminále se dalo duchovně žít. Žádná nuda. Přes kriminály se připravovala budoucnost, ve vězeních byla zdravá část národa, na politické vězně byl spoleh [...]. Taky jsem se bál, jsem jenom člověk. Ale i člověk si může vypěstovat silnou duchovní bázi. Přijdou, zbijou mě, zavřou... a on si předem odpoví: „No a co?! Nebudu první ani poslední”. Množství bratrů a sester zemřelo za Boží pravdu a lásku (Mádr, Nejezchlebová 2005).

Po amnestii v 1960 roku uwolniono część kapłanów, a czternastu, wśród nich Mádra⁵⁰, przewiezino do więzienia w Valdicích (Kartouzích). Ksiądz Oto spędził w nim kolejne sześć lat. Wraz z m.in. Josefem Zvěřinou, Antonínem Mandlem, Janem Baptistą Bártą, Václavem Razikem i Janem Evangelistą Víchou pracował jako szlifierz kryształowych luster (por. Novotný 2013, s. 318–319; Vlček 2006, s. 255–256). Podobnie jak na Mírovie stworzyli pracowni kombajn i zajmowali się pracą intelektualną i duchową. Mádr „był skuteczną dusią a hlavou »muklovského« vzdělávání” (Synek 2013, s. 137).

22 czerwca 1966 roku Mádr został zwolniony. W więzieniu spędził „15 let, 3 tydny a 3 dny” (Mádr 2003). Tak to skomentował:

Vězení byl kus mého života. Pro křesťana je všechno dar Boží (Mádr, Nejezchlebová 2005).

W czasie, gdy Mádr i wielu innych czeskich teologów siedziało w więzieniach, trwały obrady II soboru watykańskiego. Stolica Apostolska zabiegała, aby w obradach uczestniczył choć jeden biskup z Czechosłowacji⁵¹. Jako jedyny we wszystkich czterech sesjach

⁴⁹ O więzieniu na Mírovie por. Ondok 2007, s. 16–36.

⁵⁰ Został uznany jako szczególnie niebezpieczny dla reżimu (Vlček 2006, s. 255; Synek 2013, s. 95).

⁵¹ Gdy w 1959 roku papież Jan XXIII ogłosił przygotowania do II soboru watykańskiego, wzywając wszystkich biskupów do uczestnictwa, w Czechosłowacji było ich 20 (nie licząc tajnie wyświęconych), urzędowało zaledwie czterech z nich, ośmiu

uczestniczył František Tomášek. 20 lutego 1965 roku papież Paweł VI mianował bpa Josefa Berana kardynałem⁵². Władze komunistyczne zgodziły się na jego wyjazd do Rzymu⁵³ (Vaško 1994, s. 285; Balík, Hanuš 2007, s. 41–43, 45–46). 20 września na obradach Beran wygłosił słynne przemówienie *O wolności sumienia*⁵⁴.

Po opuszczeniu więzienia Mádr zamieszkał w domu Václava Vaška. Dzięki niemu i jego zachęcie odwiedził kardynała Tomáška, wkrótce stał się jego wsparciem, doradzał, tworzył gremia doradców, pisał teksty przemówień lub przygotowywał schemat myśli dla kardynała (Mádr 2003; Vlček 2006, s. 263–264). Służył w ten sposób do jego śmierci, stając się jednym z najważniejszych doradców.

Tak jak większość księży, niemających zgody władz na działalność, Mádr podejmował różne prace, w których znalezieniu pomagali mu byli współwięźniowie: od października 1966 roku pracował jako sanitariusz⁵⁵, następnie od stycznia 1967 roku w magazynie kabli, po roku Bonaventura Bouše odstąpił mu pracę kustosa inwentarza muzealnego w Muzeum hlavního města Prahy, pracował tam do praskiej wiosny. Po roku 1968 aktywnie włączył się w działania opozycyjne i stał się *spiritus movens* katolickiego samizdatu.

---

było w więzieniach, pięciu internowanych, dwaj pracowali w parafiach. Kiedy w 1962 roku przyszły zaproszenia do biskupów, żyło ich już tylko 15. Do Rzymu pojechali František Tomášek, biskupi słowaccy Eduard Nécsey i Ambróz Lazík, w 1963 roku dołączył do nich Róbert Pobožný (Balík 2013).

⁵² Został wtedy uwolniony z internowania, choć nie zmieniło to jego sytuacji (Vaško 1994, s. 28).

⁵³ Jak się jednak okazało, nie miał możliwości powrotu (Polc, Svoboda 2008, s. 224).

⁵⁴ Uznał w nim m.in., że spalenie Husa i przymusowa rekatolizacja były błędem, wzywał do prawa do wolności religijnej, poparł *Deklarację o wolności religijnej*. Przemówienie przygotował Alexander Heidler (Halík 2001, s. 243).

⁵⁵ Thomayerova nemocnice – Mádr 2007, s. 48; Janoušek 1987, s. 370, nemocnice Motol – Vlček 2006, s. 257.

Žródla

Archiv bezpečnostních složek (dalej: ABS), Siwecova 2428/2, 130 00 Praha 3⁵⁶.

ABS, f. Vyšetřovací spisy, vyšetřovací spis arch. č. V–2742 MV

ABS, f. Vyšetřovací spisy, vyšetřovací spis arch. č. V–691 MV

ABS, f. Vyšetřovací spisy, vyšetřovací spis arch. č. V–803 BN

ABS, f. Vyšetřovací spisy, vyšetřovací spis arch. č. V–852 BN

ABS, f. Vyšetřovací spisy, vyšetřovací spis arch. č. V–9164, registrační číslo 1419

ABS, f. A 2/8 (Sekretariát ministra vnitra), inv. j. 76

ABS, Správy sledování a. č. SL–6814 MV

ABS, díle informace v objektových svazcích a. č. OB–174 HK, a. č. OB–186 HK (svazky vedené k tématu „Římskokatolická církev“), a. č. OB–333 HK (svazek vedený k tématu „Amnestanté“), odkaz na archiválie v evidenci bývalého Studijního ústavu MV sign. 305–739–2/79 a S–545–7/19, 20

ABS, a. č. 670 BN (svazek vedený k Olze Stavělové a spol.)

ABS, Správy sledování a. č. SL–3033 MV (svazek vedený k osobě Pavola Čarnogurského, nar. 1908);

ABS, Správy sledování a. č. SL–3517 MV (svazek vedený k osobě Františka Kubíčka, nar. 1913);

ABS, Správy sledování a. č. SL–3907 MV (svazek vedený k osobě Edeltraudy Novákové, nar. 1927)

ABS, Správy sledování a. č. SL–6815 MV (svazek vedený k osobě Jolany Polákové, nar. 1951).

ABS, svazek X. správy vedený k římskokatolické církvi, a. č. H–713 MV

Literatura

Balík S., 2013, *Kdo nás reprezentoval na koncilu?*, „Perspektivy, Katolický týdeník“, č. 4, On-line: <http://www.katyd.cz/clanky/kdo-nas-reprezentoval-na-koncilu.html> [dostup: 22.11.2015].

---

⁵⁶ Nie zachowały się następujące archiwalia (CDČT, f. Mádr Oto): ABS, svazek r. č. 19171 II. správa, 7. 12. 1989 zniszczone; ABS, r. č. 19151 II. správa (původně svazek r. č. 19609 Plzeň, přeevidován na r. č. 21155 Praha, přeevidován na r. č. 19151 X. správa), 5. 12. 1989 zniszczone; NA, f. Generální prokuratura, nezpracováno, sp. zn. T 707/52 a 1/Kr 0122/69; NA, f. Státní prokuratura Praha 4SPt I 68/52; NA, f. Krajský soud, nezpracováno, sp. zn. 15 Tr 71/69; NA, f. Státní soud Praha 6TSI 41/52; NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, nezpracováno, osobní spisy Oto Mádra (6530); NA, f. SÚC; Centrum dějin české teologie – Thákurova 3, 160 00 Praha 6.

Balík S., Hanuš J., 2007, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno.

Casaroli A., 2000, *Il martirio della pazienza la Santa Sede e i paesi comunisti 1963–1989*, Torino: Giulio Einaudi editore S.P.A.

Církevní procesy padesátých let, 2002, ed. J. Stříbrný, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Čemus R. V., 2012, *Oto Mádr »duchovní terorista« aneb Odvaha být církví dnes*, „Teologické texty”, č. 1, s. 53–55.

Dopis katolíků vězněných pro víru prvnímu tajemníku ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi, 1968, „Literární listy”, č. 4, s. 4.

Fiala P., Hanus J., 2001, *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*, Brno: CDK.

Grajewski A., 1999, *Zima i wiosna w Pradze*, [w:] *Kompleks Judasza. Kościół zraniony. Chrześcijaństwo w Europie Środkowo-Wschodniej między oporem a kolaboracją*, Poznań: Wydawnictwo W drodze, s. 21–73.

Gula M., Vališ Z., 1995, *Vývoj typologie svazků v instrukcích pro jejich evidenci*, „Securitas Imperii”, č. 2, Praha, s. 117–136.

Halík T., 1995, *Víra a kultura: pokoncilní vývoj českého katolicismu v reflexi časopisu »Studie«*, Praha: Zvon.

Halík T., 1997, *Wyzwoleni, jeszcze nie wolni*, Poznań: Wydawnictwo W drodze.

Halík T., 2000, *Státem vnucený ateismus*, Mezinárodní konference „Náboženství a svoboda” v Praze, RFE, Praha.

Halík T., 2012, *Teolog zlatého středu*. On-line: http://www.christnet.cz/clanky/4554/teolog_zlateho_stredu.url [dostup: 22.11.2015].

Halík T., Jandourek J., 1997, *Ptal jsem se cest*, Praha: Portál.

Halík T., Jandourek J., 2001, *Radzilem się dróg*, Poznań: Wydawnictwo W drodze.

Hanuš J., 2005, *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*, Brno: CDK.

Hartmann J., Svoboda B., Vaško V. (ed.), 2003, *Kardinál Tomášek – Generál bez vojska?*, Praha: Vyšehrad.

Havlíčková H., 2002, *Dědictví (kapitoly z dějiny komunistické perzekuce v Československu)*, Olomouc: Votobia.

Janoušek A., *ThDr. Oto Mádr*, 1987, „Studie” č. 112–113, s. 368–370 [text jest przedrukiem z samizdatowego zbioru wydanego w 1987 roku *Miscellanea in honorem Oto Mádr ad eius 70. annum completum*, Praha: Nové cesty myšlení, brožované strojopisné vydání, format A5, 123 stran; bez wiedzy autora].

Mádr O., 1947, *Moralní studie o umelém oplodnění*, „Časopis katolického duchovenstva” č. 112, s. 241–261. On-line: http://www.depositum.cz/knihovny/ckd/tiskclanek.php?id=c_22328 [dostup: 15.02.2016].

Mádr O., 1950, *Conceptus malitiae intrinsecae in synthesi suareziana*, práce doktorská, Karlova univerzita, Praha.

Mádr O., 1992, *Z projevu při udělení čestného doktorátu teologie v Bonnu 4. 5. 1991*, [w:] O. Mádr, *Slovo o této době*, Praha: Zvon, s. 298–304.

Mádr O., 1992b, *Slovo o této době*, vybrala a uspořádala J. Poláková, Praha: Zvon.

Mádr O., 2003, [rozmowa w redakcji „Teologických textů”, rozhovory na Katolickim Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Karola, czerwiec – nagrania, maszynopis], Praha.

Mádr O., 2007, *V zápasech za Boží věc. Vzpomínky, texty a rozhovory*, vybrala a uspořádala J. Poláková, Praha: Vyšehrad.

Mádr O., 1998, *Živá teologie včera a zítra*, „Teologické texty”, č. 6, s. 193–195.

Mádr O., Benešová H., 2012, *Nashledanou v nebi*, „Teologické texty”, č. 2, s. 85–88.

Mádr O., Bláha R., 2006, *Kolik stojí svoboda*, „Universum. Revue České Křesťanské Akademie”, č. 1, s. 10–13.

Mádr O., Nejezchlebová L., 2005, *Šel jsem k soudu smířen se smrtí*, „Lidovky.cz”, 02.11., On-line: http://www.lidovky.cz/sel-jsem--ksoudu-smi-ren-sesmrtnidny-/zpravy-domov.aspx?c=A051111_171601_ln_bezpraviv_vvr [dostup: 22.11.2015].

Malý V., Palán A., 2014, *Nemám rád, když se něco idealizuje*, „Katolický týdeník”, č. 46, s. 12.

Markus F. [Mádr Oto], 1980, *Modus moriendi církve*, „Studie”, č. 69, s. 265–269.

Miscellanea in honorem O. Mádr ad eius 70. annum completum, 1987, Praha [samizdat].

Miřička A., 1934, „Právník” 73, s. 289.

Novotný V., 2007, *Katolická teologická fakulta 1939–1990. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*, Praha: Nakladatelství Karolinum.

Novotný V., 2007b, *Teologie ve stínu. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*, Praha: Nakladatelství Karolinum.

Novotný V., 2007c, *Zrod teologa: Oto Mádr v letech 1945–1951*, „Studia theologica” č. 30, s. 63–77.

Novotný V., 2013, *Odvaha být církví: Josef Zvěřina v letech 1913–1967*, Praha: Nakladatelství Karolinum.

Novotný V., 2013b, *Úvaha o počátcích Římskokatolické cyrilometodějské bohoslovecké fakulty*, [w:] *Brány pekelné ji nepřemohou: kapitoly z pronásledování církvi v Československu kolem roku 1950*, red. P. Kubín, Praha: Nakladatelství Karolinum, s. 72–82.

Ondok J. P., 2007, *Muklovský Vatikán*, Brno: CDK.

- Opatrný A., 2002, *Kardinál Tomášek a pokoncilní proměna pražské arcidiecéze*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Opatrný A., 2011, *Církev se obejde bez biskupů, biblí a eucharistie..., aneb eklesiologie Oty Mádra*, [text wygłoszony z okazji 90. rocznicy urodzin Oty Mádra, 28 lutego]. On-line: <http://www.pastorace.cz/Clanky/Cirkev-seobejde-bez-biskupu-bibli-a-eucharistie-aneb-eklesiologie-Oty-Madra.html> [dostup: 22.11.2015].
- Paulas J., Šebek J. (ed.), 2009, *Katolické noviny 1949–1989*, Praha: Katolický týdeník.
- Poláková J., 1997, *Teolog Oto Mádr*, Praha: Česká Křesťanská Akademie.
- Polc J. V., Svoboda P., 2008, *Kardinál Josef Beran*, Praha: Vyšehrad.
- Pospíšil C. V., 2006, *Prorocký rys novodobé české teologie*, „Teologické texty”, č. 3, s. 129–131.
- Rázek A., 2002, *Scénář církevního procesu*, [w:] *Církevní procesy padesátých let*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s. 83–108.
- Rázek A., 2006, *Proces Oto Mádr a spol.*, „Universum. Revue České Křesťanské Akademie”, č. 1, s. 39–41.
- Rázek A., 2012, *Podzemí 80. let I*, „Teologické texty”, č. 1, s. 45.
- Skalický K., 2012, *Teologický průkopník Oto Mádr. Teologie jako služba lásce*, „Teologické texty”, č. 1, s. 10–15.
- Skoblík J., 2012, *O Oto Mádrovi jako morálním teologovi*, „Teologické texty”, č. 1, s. 7–10.
- Skoblík J., 1997, *Oto Mádr jako morální teolog*, [w:] J. Poláková, *Teolog Oto Mádr*, Praha: Česká Křesťanská Akademie.
- Synek J., 2013, *Svobodni v nesvobodě. Náboženský život ve věznicích v období komunistického režimu*, Praha: Vyšehrad, Ústav pro studium totalitních režimů.
- Tajovský V. B., 2001, *Člověk musí hořeti*, Praha: Torst, s. 394–396.
- „Teologické texty” 2012, č. 1 [numer czasopisma poświęcony Oto Mádrovi], č. 2, 3 i 4 [dokumenty i świadectwa o Mádrze].
- Vacková R., 1994, *Ticho s ozvěnami. Dopisy z vězení z let 1952–1967*, Praha: Česká Křesťanská Akademie.
- Vacková R., 1999, *Vězeňské přednášky*, Praha: Archiv Univerzity Karlovy.
- Václavík D., 2009, *Náboženství a moderní česká společnost*, Praha: Grada.
- Vaško V., 1990, *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, t. 1 i 2, Praha: Zvon.
- Vaško V., 1992, *O Mádrovi hovoří Vaško Václav*, „Mundus orans. Informační bulletin o náboženství”, č. 7, s. 4–6.
- Vaško V., 1993, *Profesor Kolakovič*, Bratislava: Charis.

- Vaško V., 1994, *Církevně politický vývoj Československa (1938–1989)*, [w:] Z. Hledíková, J. V. Polc, *Pražské arcibiskupství 1344–1994*, Praha: Zvon, s. 277–293.
- Vaško V., 2001, *Ne vším jsem byl rád. Vlastní životopis*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Vaško V., 2002b, *Přehled a charakteristika církevních procesů padesátých let*, [w:] *Církevní procesy padesátých let*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s. 37–70.
- Vaško V., 2006, *Profesor Kolakovič – mýty a skutečnost*, „Impulz. Revue pro moderní katolickou kulturu”, č. 3, s. 93–119.
- Vaško V., 2007, *Legendární profesor Kolakovič*, „Teologické texty” č. 4. On-line: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2007-4/Legendarni-profesorKolakovic.html> [dostup: 22.11.2015].
- Vaško V., 2008, *Dům na skále 3. Církev vězněná 1950–1960*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Vlček V., 2006, *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel. Rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948–1989*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s. 240–267.
- Vodíčková S., 2011, *V temnici někdo změkne a někdo ztvrdne*, „Paměť a dějiny”, č. 2, s. 88–100.
- Vorel J., Šimánková A., Babka L., Kremlíčková L., Liška O., Mašaidr P., Rázek A., Virkner P., 2004, *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech*. Díl 3 (Sešity úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR č. 8), Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, s. 321–452.
- Waldenfels H., 2012, *Setkání s Oto Mádrem*, „Teologické texty”, č. 1, s. 3–7.
- Węclawski T., Grzegorz J., 1999, *Kościół w czasach barwnej szarości*, „W drodze” nr 11, s. 4–16.
- Zvěřina J., 1987, *Anti-životopis Oty Mádra*, „Studie”, č. 112–113, s. 371–372.
- Žáček P., 2011, *»Socialismus, to je především evidence«*. *Změny v registraci, evidenci a archivaci agenturně-operativních svazků 1958–1962*, „Sborník Archivu bezpečnostních složek”, č. 9, s. 218–269.